

ลักษณะและรูปแบบการปรองดองตามหลักพุทธธรรม และตามทัศนคติพระสงฆ์ไทย*

MODELS AND CHARACTERS OF RECONCILIATION ACCORDING TO BUDDHIST DISCIPLINE APPROACH AND THAI MONK BUDDHIST SCHOLAR ATTITUDES

ณกมล ปุญชเขตต์ทิกุล

Nakamon Punchakhetthikul

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University, Thailand

Email: nakamon@pnru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และ 2) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติตามทัศนคติของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป และนักวิชาการพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม สาเหตุของความขัดแย้งไม่มีความซับซ้อน ทั้งนี้ เพราะสังคมในสมัยพุทธกาลเป็นสังคมที่ไม่ซับซ้อน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มที่เป็นปัญหา คือ 1) พระสงฆ์กับปัญหาการเข้าใจพระวินัยแตกต่างกัน ปัญหาพระสงฆ์กับการเข้าใจพระวินัยนำมาสู่ความขัดแย้งของกลุ่มพระสงฆ์ 2) ปัญหาของบุคคลกับบุคคล บุคคลกับรัฐ เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ์ ร่างกาย หรือความขัดแย้งในด้านกฎหมาย 3) ปัญหาของกลุ่มคนหรือระหว่างรัฐกับรัฐ และรูปแบบของการปรองดองในสมัยพุทธกาลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ 1) พระพุทธเจ้าหรือผู้ไกล่เกลี่ย 2) เงื่อนไขของความขัดแย้งและแนวทางการแก้ไข 3) คู่ขัดแย้ง 4) กระบวนการการแก้ไข และ 5) เป้าหมายของการไกล่เกลี่ย 2) วิเคราะห์รูปแบบและลักษณะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติตามทัศนคติของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา คือ นักวิชาการมีทัศนคติร่วมกันว่าปัญหาความขัดแย้งมาจากปัจจัยพื้นฐาน

* Received 1 December 2020; Revised 18 February 2021; Accepted 19 February 2021

ด้านจิตใจของมนุษย์มีความอกุศลมูล ราคะ โทสะ และโมหะ แนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง โดยใช้หลักธรรม ได้แก่ พรหมวิหารธรรม และอปปริหานิยธรรม

คำสำคัญ: ประองตอง, พระสงฆ์ไทย, พุทธธรรม

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) to study the concept of reconciliation and model of conflict diminution based on Buddhism perspectives; and 2) to analyze the model and characteristics of diminishing the conflicts in peaceful means of monks. Documents were reviewed, and field studies were also conducted. The population consisted of 5 monks and 5 academicians. The research instrument was a structure interview and un-structure interview. The results of research were found as follows: 1) concept of reconciliation and model of conflict diminution based on Buddhism perspectives found that the arrangement interpersonal relationships and groups. The cause of the conflict is not complicated because the society in the Buddha era is a simple society found that the group have problem was 1) the monks with problems about understanding is different. Problems of monks with understand of discipline to the conflict of the monk group. 2) The problem of person and person, person with government about human rights violation or conflict in the law. 3) The problem of people or government with government and the pattern of reconciliation in the Buddhist era can lead to problem solving as follows: 1) Buddha or mediator 2) the conditions of the conflict and problem solving, 3) the conflict 4) the problem solving process, and 5) the goal of conciliation 2) Analyze the patterns and characteristics of conflict management by peaceful according to the opinion of Buddhist academician share the idea. The conflict comes from the fundamental factors of human psychological have unwholesome roots (greed, hatred and delusion). The problem solving of conflict by dharmic principle as follows four sublime states of mind and aparihaniyadhamma.

Keywords: Reconciliation, Thai Monks, Buddhist Discipline

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เมื่อมาอยู่ร่วมกันด้วยเหตุผลที่หลากหลาย อาทิ 1) ต้องรักษาตัวรอด ทั้งมีการรวมกลุ่มกันต่อสู้กับเผ่าพันธุ์อื่น เพื่อปกป้องรักษาเผ่าพันธุ์ตัวเอง 2) รวมกลุ่ม ใช้แรงงาน รวมกลุ่มในแบบที่คนเดียวทำไม่ได้ เช่น การล่าสัตว์ใหญ่เป็นอาหาร การก่อสร้างในชุมชน เช่น สะพานข้ามแม่น้ำ กำแพง หรือรั้วป้องกันสัตว์ร้าย หรือมนุษย์ต่างเผ่า 3) เงื่อนไขทางจิตวิทยาที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความอุ่นใจ ครอบครัวยุคใหม่ เป็นเครือญาติจนกลายเป็นชุมชน หมู่กลุ่ม และสังคม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2553) มนุษย์มีความจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพราะมนุษย์มีความรู้ความสามารถที่แตกต่าง จึงต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน ต้องเรียนรู้วิถีดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดของชีวิต จำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน สาเหตุที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยเหตุผลที่สำคัญ คือ เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ความต้องการขั้นพื้นฐานหรือความต้องการอันจำเป็นของมนุษย์ คือ สิ่งที่มนุษย์จะต้องแสวงหาเพื่อที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ สิ่งสำคัญในเรื่องนี้คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งประกอบด้วยภาษาและแบบแผนในการดำรงชีวิต โดยมนุษย์ได้ใช้ในการขัดเกลาและหล่อหลอมบุคคล เพื่อให้มีความเป็นมนุษย์โดยผ่านสถาบันพื้นฐาน คือ ครอบครัวยุคใหม่ เพื่อสร้างความสำนึกความประทับใจ โดยเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ที่สังคมยอมรับเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2555) จากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันก่อให้เกิดเป็นสังคมมนุษย์ เมื่อพิจารณาสังคมทุกสังคมจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ เมื่อคนมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มจะต้องมีดินแดนหรือมีอาณาบริเวณที่มีขอบเขตให้รู้จักกันภายในสังคมว่าดินแดนหรือบริเวณของตนมีขอบเขตแค่ไหน ตรงไหนที่ไม่ใช่ดินแดนหรือบริเวณของตน การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การมีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กัน มีการแบ่งหน้าที่ทำงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ จัดสรรภารกิจให้สมาชิกทำตามความรู้ความสามารถ และความถนัดอย่างมีระบบ และเป็นทีม (พระมหาสนอง ปัจโจปการี, 2553)

สังคมไทยปัจจุบัน เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยังมีวัตถุนองความต้องการมากเท่าใดยังไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ คนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาทางจิตเกิดขึ้นมากมาย เช่น มีพฤติกรรมการแสดงออกที่รุนแรง ขาดเมตตา ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเหยื่อล่อ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ สนับสนุนให้เกิดค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการควบคุม เมื่อเกิดความอยากมี อยากได้ แต่ไม่มีเงินซื้อจะทำทุกจริต เล็กเล็กละโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราวดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอ สังคมปัจจุบันจึงไร้ความมีน้ำใจ (Prettynoonum, 2558)

ความขัดแย้ง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือตรงกันข้าม หรือไม่ลงรอยกันหรือความไม่สอดคล้องกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันหรือไม่สอดคล้องกัน

นี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับแนวคิด และความเชื่อของแต่ละบุคคล บางคนมองความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่ดี เป็นของคู่กับความรุนแรง สำหรับกลุ่มบุคคลบางกลุ่มในปัจจุบัน มีแนวความคิดว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ความขัดแย้งบางอย่างเป็นสิ่งที่ดีเพราะช่วยกระตุ้นให้คนพยายามแก้ปัญหา โดยเปลี่ยนความขัดแย้งให้มีประโยชน์และสร้างสรรค์ (พรสุข หุ่นนิรันดร์ และคณะ, 2552) เมื่อความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทุกสังคมต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเกิดขึ้นได้ในทุกระดับความสัมพันธ์ของบุคคล บ่อยครั้งที่ความขัดแย้งถูกมองในแง่ลบ ทั้งที่ความจริงแล้วความขัดแย้งมีทั้งประโยชน์และโทษต่อสังคมหรือองค์กร เปรียบเสมือนดาบสองคม นักวิชาการและนักบริหารสมัยใหม่ให้การยอมรับว่า ความขัดแย้งนั้นมีความจำเป็นมากกว่าโทษ หากแต่ต้องบริหารความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ดังนั้น เราจึงควรพิจารณาถึงประโยชน์และโทษของความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำมาปรับใช้ได้อย่างถูกต้อง (กัญญาณัฐ พานทอง, 2558)

พฤติกรรมความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในทุกองค์กร ในทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นพฤติกรรมธรรมชาติของมนุษย์ แต่ท่านมีหลักการให้มองปรากฏการณ์เหล่านั้นเป็นเพียงเครื่องมือหรือกลไก ที่จะนำไปสู่การกระทำที่ให้เกิดการขับเคลื่อนก้าวไปข้างหน้า ผ่านความไม่ขัดแย้งไม่รุนแรง ได้คือ 1) มองความขัดแย้งเป็นหลักการธรรมชาติ หมายถึงพระพุทธศาสนาได้สะท้อนหลักการและวิถีคิดไว้อย่างชัดเจนว่า พฤติกรรมความขัดแย้ง มันคือปรากฏการณ์ของความเป็นจริง ที่จะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในภาพรวม เป็นธรรมชาติของมัน เช่นนั่นเอง ความโกรธนั้นมี แต่ความโกรธที่ดีต้องรู้จักควบคุม หรือจัดการให้มีผลในทางบวก พระพรหมบัณฑิตท่านให้ทัศนะเกี่ยวกับความโกรธ และผลของความโกรธไว้ว่า “ความโกรธขัดเคืองใจ เพราะไม่ได้ดังปรารถนากลายเป็นความอาฆาตพยาบาท จำพิฆาตเพื่อนรักให้ตกขัย ผลประโยชน์ขัดกันก็บรรลัย ตายเสียได้ข้างหนึ่งถึงจะดี” นัยหนึ่งอาจอธิบายได้ว่า “ความโกรธ” เป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่ในทางพระพุทธศาสนาให้รู้จักควบคุม ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงจากความโกรธนั้น การควบคุม ป้องกัน และไม่ให้มันเกิดเป็นเป้าหมายของการพัฒนาตามหลักการทางพระพุทธศาสนา จนกระทั่งกลายเป็นสงบ ไม่ขัดแย้ง และสันติในการใช้ชีวิต 2) มองความขัดแย้งเป็นเพียงปรากฏการณ์ แปลว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในการทำงาน จึงมองต่อไปได้ว่า ธรรมชาติของความโกรธ ความขัดแย้งในการทำงานร่วมกันเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้พิสดารหรือแปลกอย่างไร 3) มองความขัดแย้งในองค์กรเป็นการพัฒนาคุณธรรมภายใน แปลว่าต้องใช้ความอดทน และข้ามผ่านความขัดแย้ง ความโกรธ พยาบาท อาฆาต 4) ใช้ความขัดแย้ง แข่งขัน ไปสู่การแข่งกันทำงาน เพื่อเป้าหมายของงาน และ 5) ความขัดแย้งต้องยึดหลักการ ธรรมาภิบาล และเป้าหมายสูงสุดขององค์กร เมื่อถึงที่สุดจะขัดแย้งหรือแข่งขันด้วยเรื่องอันใด ต้องไปจบที่หลักการกลาง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2555)

การปรองดอง (Reconciliation) หมายถึง การจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้ และปะทะกัน ทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทางกายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ (Peace Talk) ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง และทำการสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยในการเข้ามาช่วยปรองดองและต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในที่นี้อาจจะรวมถึงการใช้มาตรการออกกฎหมายนิรโทษกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือเยียวยาความเสียหายโดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต สาเหตุความไม่เป็นธรรมในสังคม การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง การแสวงหาข้อเท็จจริงของความคิดแต่ไม่หาคนผิด และการจัดสรรอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่ม ต่าง ๆ ในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ควรระวังด้วยว่า การใช้กฎหมายนิรโทษกรรมแต่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถนำไปสู่การปรองดองอย่างแท้จริงได้ การปรองดองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้นตอของความขัดแย้งในสังคมได้รับการแก้ไข การจะเริ่มแก้ไขได้โดยการพิสูจน์ทราบ บันทึก และชี้แจงข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะสังคมมีสิทธิในการเข้าถึงความจริง การรับทราบความจริงจึงจะนำมาสู่ความเข้าใจ การให้อภัย และเมื่อนั้นการปรองดองจึงจะเกิดขึ้นได้ (Murphy, Colleen, 2010) กระบวนการปรองดองเป็นขั้นตอนการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาแนวทางหนึ่งเพื่อที่จะให้ความขัดแย้งของมนุษย์นั้นสิ้นสุดลง ความขัดแย้งถือว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติประการหนึ่งของสังคมมนุษย์อันไม่พึงปรารถนา ความขัดแย้งเกิดขึ้น ดำรงอยู่และสิ้นสุดมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของมนุษย์ สังคมมนุษย์ไม่ว่ายุคใดสมัยใดจะต้องเผชิญกับความขัดแย้ง แตกแยกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียว ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในระดับบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มบุคคล และกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล ความขัดแย้งทั้งระดับความคิด ความเชื่อและอุดมคติที่ยึดถือไม่สอดคล้องกัน ผลของความขัดแย้งอาจจะเป็นผลในเชิงบวก ทำให้สังคมมีพัฒนาการและทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเข้าใจสภาพที่เป็นปัญหานั้นและป้องกันเงื่อนไขที่จะเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความขัดแย้งนั้น ขณะเดียวกันความขัดแย้งก็ทำให้เกิดกระบวนการแสวงหาทางออกที่แก้ไข แสวงหาแนวทางเสริมสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม

อย่างไรก็ดี ปรากฏการณ์ของความขัดแย้งมักนำมาซึ่งสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสมาชิกในสังคม กล่าวคือ ความขัดแย้งมักจะสร้างผลลบต่อระดับจิตใจ ส่งผลเสียหายต่อร่างกาย และส่งผลกระทบต่อมิตรภาพของคนในสังคมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวด้วย การตระหนักถึงผลกระทบของความขัดแย้งทำให้คนพยายามแสวงหาแนวทางป้องกันแก้ไขหลายแนวทาง สังคมร่วมสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระชนมอยู่ความขัดแย้งปรากฏทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม พระองค์ได้เสนอหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นการป้องกัน คือ สร้างสังคมให้เกิดความสมดุลและเสนอแนวทางในการระงับความขัดแย้ง คือ หลักธรรม และพระองค์ก็ทรงแสดงพระจริยวัตรอันเป็นท่าทีในการแก้ไขปัญหาเฉพาะกรณีที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ปัจจุบันสังคมไทยมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ค่านิยม ทศนคติ พฤติกรรมของคนที่แสดงอัตลักษณ์และยึดถือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันมากขึ้น ความขัดแย้งของคนในสังคมมีสาเหตุที่

หลากหลาย สลับซับซ้อนมากขึ้น มีระดับความรุนแรงมากขึ้น แผ่ขยายสู่ความขัดแย้งในระดับวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ สิ่งที่เป็นคำถาม คือ บริบทสังคมในสมัยพุทธกาลมีเหตุการณ์ของความขัดแย้งในสังคม ในสังคมโลก พระพุทธเจ้าทรงเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายใต้การสร้างความเป็นธรรมที่ทุกฝ่ายยอมรับนั้น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเป็นรูปหนึ่งในการปรองดอง ในสมัยใหม่ความขัดแย้งมีปริมาณและความเข้มข้นมากขึ้น หลักพุทธธรรมได้มีทัศนคติต่อความขัดแย้งนี้ควรมีองค์ประกอบที่จะนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งอย่างไร หลักพุทธธรรมเสนอหลักการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร และพระสงฆ์ไทยซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่ประพฤติกรรมตามหลักธรรมได้ดีความหลักธรรมเสนอทางออกแก้สังคมนั้นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติตามทัศนคติของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และวิธีการ/รูปแบบที่พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งได้มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย จำนวน 5 รูป มีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป และนักวิชาการพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน
2. ผู้ให้ข้อมูล คือ พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยในชุมชน จำนวน 5 รูป และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนามแยกตามประเภทของผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ที่เข้าไปไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทของคนในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Un - Structure Interview) และแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ หรือมีโครงสร้าง (Structure Interview) พระสงฆ์ที่อยู่ในสังคมเมือง (กรุงเทพมหานคร) มีประสบการณ์ให้คำแนะนำในการแก้ไขความขัดแย้งคู่กรณีรายบุคคล และให้คำแนะนำต่อสังคม เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง (Structure Interview)

กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์นักวิชาการและฆราวาสนักวิชาการ เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการหรือแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 จะใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพราะข้อมูลที่ต้องการทราบนอกจากเป็นข้อคิดเห็นแล้ว ข้อมูลจะเน้นประสบการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการทำงานของแต่ละรูปจะมีความแตกต่างกันทั้งเงื่อนไขบริบทของปัญหาและบริบทของพื้นที่ เครื่องมือซึ่งเป็นคำถามจึงมีความยืดหยุ่นสูง ส่วนเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลกลุ่มที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อทราบความคิดเห็น จึงใช้เครื่องมือค่อนข้างเป็นทางการ คือ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เมื่อได้ติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสองกลุ่มแล้ว ได้แจ้งหัวข้อเรื่องงานวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตสัมภาษณ์

4.2 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ซึ่งศึกษาด้วยแบบคำถามไม่มีโครงสร้าง คำถามมีความยืดหยุ่นสูง ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ซึ่งศึกษาด้วยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามแหล่งข้อมูลและประเภทข้อมูล ดังนี้

ข้อมูลเอกสาร

5.1 การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) โดยการเลือกข้อมูลเอกสารจากเนื้อหาในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ ความขัดแย้งและวิธีการ แนวทางแก้ไขปัญหาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

5.2 จัดระเบียบข้อมูล (Data Display) โดยการจัดกระทำข้อมูลที่วิเคราะห์และลดทอนแล้ว มาจากข้อ 1 มาลำดับเนื้อหาก่อน - หลัง เช่น บริบทปัญหา สาเหตุการแก้ไข รวมลำดับขั้นตอนการวิจัยตามหัวข้อให้มีความต่อเนื่องเป็นลำดับและต่อและหัวข้อมีความเชื่อมโยงกัน

5.3 สรุปความ (Conclusion Drawing) โดยการให้ความหมาย หรือตีความข้อมูล หรือวิธีการให้เหตุผลจากข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากเอกสาร แล้วนำมาสรุปและอภิปรายผลของการวิจัย

ข้อมูลภาคสนาม

เมื่อเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือ ประเด็นการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ประเด็นที่เป็นโจทย์การวิจัยได้รับการนำมาแยกย่อยเป็นชุดคำถาม และชุดคำถามดังกล่าวได้ถูกตอบครบถ้วน ถึงจุดอิ่มตัว ไม่มีประเด็นใหม่ ๆ (ในกรอบของการวิจัย) เกิดขึ้น การเก็บข้อมูลสิ้นสุด หลังจากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลหลักมา

ตีความภายใต้กรอบแนวคิดการปรองดองและแนวคิดการปรองดอง ถูกอธิบายเชื่อมโยงกับ ข้อมูลภาคสนามมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดปรองดองและถอดรูปแบบและ ลักษณะของการปรองดอง ซึ่งเป็นคำตอบโจทย์การวิจัยในที่สุด

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก พบว่า เกิดจากการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกลุ่ม สาเหตุของความขัดแย้งไม่มีความซับซ้อนมากนัก ทั้งนี้ เพราะสังคมในสมัยพุทธกาล เป็นสังคมที่ไม่ซับซ้อน ไม่มีหน่วยสังคมที่แยกย่อยเป็นหน่วยเล็ก ๆ เหมือนปัจจุบัน พื้นฐานของสังคมจึงมีความสมดุล ปัญหาความขัดแย้งที่ไม่พึงปรารถนาระหว่างคนและระหว่างกลุ่ม สามารถระบุดันตของปัญหานอกจากปัญหาภายใน (อกุศล) แล้ว ต้นตอของปัญหาที่ปรากฏเชิงประจักษ์ก็สามารถชี้ชัดได้ จากการศึกษาพบว่ากลุ่มที่เป็นปัญหา คือ 1) พระสงฆ์กับปัญหา การเข้าใจพระวินัยแตกต่างกัน ปัญหาพระสงฆ์กับการเข้าใจพระวินัยนำมาสู่ความขัดแย้งของกลุ่มพระสงฆ์ 2) ปัญหาของบุคคลกับบุคคล บุคคลกับรัฐ เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ ร่างกาย หรือ ความขัดแย้งในด้านกฎหมาย โดยทั่วไปเป็นปัญหาที่แก้ไขง่าย โดยแสดงข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งของบุคคลที่มีสถานะผู้นำกลุ่มมวลชนอาจจะนำมาสู่การขยายขอบเขตของ ปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคมได้ เช่น พระเทวทัตตั้งตัวเป็นศัตรูกับพระพุทธเจ้า 3) ปัญหาของกลุ่มคนหรือระหว่างรัฐกับรัฐ ในสมัยพุทธกาลมีตัวอย่างการแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่าง ศากยวงศ์และโกถียวงศ์ ซึ่งปัญหาความขัดแย้งนี้อาจจะนำไปสู่สงครามได้ พระพุทธเจ้าทรงเป็น ตัวกลางในการแก้ไขปัญหาโดยแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงและสามารถแก้ไขปัญหาได้ รูปแบบของ การปรองดองในสมัยพุทธกาลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ 1) พระพุทธเจ้าหรือผู้ไกล่เกลี่ย 2) เจื่อนใจของความขัดแย้งและแนวทางการแก้ไข 3) คู่ขัดแย้ง 4) กระบวนการการแก้ไข และ 5) เป้าหมายของการไกล่เกลี่ย นอกจากนี้ หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาในการปรองดอง ได้แก่ 1) โยนิโสมนสิการ การคิดพิจารณาตรวจสอบ ข้อเท็จจริงอันเป็นไปตามเหตุและผลอย่างเป็นภาววิสัย ซึ่งหมายความว่า ความจริงที่เป็นสาเหตุ ของปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกันนั้นมีอยู่ เพียงแต่ปราศจากการใคร่ครวญถึงข้อเท็จจริงและ วางอยู่บนหลักของคุณค่าของการมุ่งประโยชน์ส่วนรวม หลักการพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ คือ 1) การคิดหาสาเหตุปัจจัยอย่างไม่เอนเอียงอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามหลักอภิปัจจยตา “เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิด ไม่เอียงซ้าย ไม่เอียงขวา ไม่เป็นอดีตภิกขณานุโยคและไม่เป็น กามสุขัลลิกานุโยค” 2) คิดแยกองค์ประกอบคิดแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์ เช่น แยก องค์ประกอบขั้น 3) คิดแบบรู้เท่าทัน เห็นคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นหรือไตรลักษณ์ 4) คิดเพื่อแก้ปัญหา คิดแบบอริยสัจ เห็นทุกข์ สาเหตุแห่งความดับทุกข์ ผลของการดับทุกข์ ทางแห่งความพ้นทุกข์ 5) คิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ในการวางแผนยุทธศาสตร์ และการลงมือ

ปฏิบัติ 6) คิดแบบคุณโทษและหาทางออก 7) คิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม 8) คิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม 9) คิดแบบอยู่ในปัจจุบัน และ 10) คิดแบบวิภังขวาทิ สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารทั้งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ กระบวนการคิดเพื่อนำไปสู่การเข้าใจข้อเท็จจริง และความจริงจึงมีความสำคัญ เพราะจะทำให้การวางท่าทีต่อคนอื่นได้ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้ง

2. รูปแบบและลักษณะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติตามทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พบว่า ทัศนะของนักวิชาทางศาสนาทั้งพระและฆราวาสเกี่ยวกับประเด็นการปรองดองตามหลักพุทธธรรม จากการศึกษาเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 รูป/คน ดังนี้

ประการแรก ความเห็นเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา นักวิชาการมีทัศนะร่วมกันว่าปัญหาของความขัดแย้งมาจากปัจจัยพื้นฐานด้านจิตใจของมนุษย์ กล่าวคือ พื้นฐานของมนุษย์มีความอกุศลมูล รากะ โทสะ และโมหะ ปัจจัยภายนอก คือ โครงสร้างสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคมต่อมนุษย์ด้วยกันเอง และมนุษย์สัมพันธ์กันผ่านสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ คือ ทรัพยากร ความหมายของปัญหาโครงสร้างสังคมก็คือ กฎเกณฑ์ระเบียบที่มนุษย์ร่วมกันสร้างผ่านองค์กร สถาบัน หน่วยทางสังคม และองค์กร สถาบัน หน่วยสังคมเป็นผู้รักษากฎระเบียบนั้น ซึ่งนำมาบังคับมนุษย์ปัจเจกบุคคลได้ บางปัญหาเป็นปัญหาระดับบุคคลกับบุคคล จะปรากฏสาเหตุของปัญหาค่อนข้างชัดเจน บางปัญหาเกิดจากโครงสร้างสังคม ระเบียบ กฎเกณฑ์บางประการที่คนร่วมกันสร้างขึ้น และยอมรับว่าถูกต้อง เช่น คนที่เคยทำมาหากินในสวนของตนตั้งแต่บรรพบุรุษ วันต่อมาอาจจะมีกฎหมายระบุการครอบครองที่ทำมาหากินนั้นผิดกฎหมาย ความขัดแย้งกับบุคคลต่อภาครัฐ นำไปสู่การขัดแย้งระหว่างคนในสังคมขยายไปในวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ดี นักวิชาการเห็นต่างกันเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาในสังคมอดีตและในสังคมสมัยใหม่ว่า นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาในอดีตกับปัญหาในปัจจุบันไม่มี ความแตกต่างกัน กล่าวคือ พื้นฐานทุกปัญหามาจากฐานจิตใจของมนุษย์ปัจเจกบุคคล นักวิชาการส่วนน้อย เห็นว่าปัญหาในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันในแง่ปัญหาสังคมในอดีตเป็นปัญหามาจากพื้นฐานจิตใจของมนุษย์ และปัญหาขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล จึงแก้ไขได้ง่าย โดยใช้หลักธรรมได้อย่างตรงไปตรงมา ปัจจุบันสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การแก้ปัญหาก็ทำได้ยากขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย

ประการที่สอง แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่ความปรองดอง แนวทางแก้ไขปัญหา นักวิชาการทั้ง 10 รูป/คนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการเสนอหลักธรรมที่สอดคล้องกันคือ

1. พรหมวิหารธรรม ใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนในการแก้ไขปัญหาร่วมกับวิธีการอื่น เช่น กฎหมาย กระบวนการทางสังคม เป็นต้น พรหมวิหารธรรม

หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ บุคคลที่มีหลักคุณธรรมหมวดนี้จะมีคุณสมบัติของความเป็นผู้ใหญ่ ได้แก่ ความเมตตา ความสงสารต่อทุกฝ่าย ทุกคนเสมอกัน กรุณา ปราบปรามจะให้คนอื่น คู่กรณี พ้นจากปัญหา มุทิตา ยินดีกับการที่คนอื่นพ้นปัญหา ประสบสิ่งที่ตั้งงามในชีวิตและอุเบกขา เมื่อช่วยเหลือเต็มกำลัง ผลของการช่วยเหลือจากข้อที่ 1 - 3 สิ้นสุด อาจจะบรรลุผลหรือไม่บรรลุผล ควรตั้งในอุเบกขา

2. อปรีหานิยธรรม 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิจ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้เป็นใหญ่ในหมู่คณะ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5) บรรดาภุคสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุตุคร่าชื่นใจ 6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ 7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย

หลักการของอปรีหานิยธรรม เป็นหลักการการสร้างสังคมให้เข้มแข็ง การหมั่นประชุมกันเนื่องนิย การเคารพกติกาบ้านและการให้ความสำคัญแก่สิ่งที่เป็นคุณค่าอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นหลักยึดในการป้องกันปัญหาและแก้ไข้ปัญหา

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความหมายของการประชุมกันเนื่องนิยเพื่อได้พบปะพูดคุย และการหาทางออก ความหมายในสังคมสมัยใหม่ก็คือ ทุกคนมีเวทีที่จะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดของตนเองเพื่อนำไปสู่การเสนอความคิดในการแก้ไข้ปัญหา อย่างน้อยก็ได้แสดงทัศนะของตน และให้สังคมทั้งหมดได้รับรู้สรุปปัญหาและช่วยกันแนวทางแก้ไข้ กล่าวโดยสรุปก็คือ การใช้กระบวนการทางสังคมในการแก้ไข้ปัญหา

อภิปรายผล

1. แนวคิดเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตามหลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ รูปแบบและลักษณะการปรองดองตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าที่ทรงแก้ปัญหานั้น ตามลักษณะเงื่อนไขของปัญหาที่เกิดขึ้นของบริบทสังคมในสมัยนั้น กล่าวคือ สังคมในสมัยพุทธกาลเป็นสังคมที่เรียบง่าย การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก หน่วยสังคมประกอบขึ้นไม่มาก ได้แก่ หน่วยรัฐ พระสงฆ์ ชุมชนและครอบครัว ปัญหาการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกันจึงมักจะเป็นปัญหาระหว่างบุคคลและปัญหาผลประโยชน์ ส่วนปัญหาของอุดมคติและปัญหาระดับโครงสร้างสังคมไม่ปรากฏนัก การจะเข้าใจรูปแบบและลักษณะการปรองดองตามหลักพุทธธรรม เราสามารถเข้าใจด้วยหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวทางในการแก้ไข้ปัญหา อาจจะเป็นวิธีการเฉพาะตามกรณีเงื่อนไขของปัญหา วิธีการแก้ไข้ปัญหาแต่ละปัญหาอาจมีความแตกต่างกัน ในการแก้ไข้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การปรองดองตามสภาพเงื่อนไขของแต่ละปัญหานั้น เราสามารถแสวงหาหลักการจากวิธีการเหล่านั้นได้

นอกจากนี้ หลักพุทธธรรมไม่เพียงจะวางแนวทางการแก้ไขปัญหา แต่ได้วางหลักการในการป้องกันปัญหา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นพระพุทธรูปเจ้าทรงมีท่าทีต่อปัญหาและมองธรรมชาติของปัญหานั้น ตลอดจนการแก้ไขด้วยการปรองดองบางประการ ซึ่งเป็นรูปแบบและลักษณะที่สามารถปรับใช้ในสังคมสมัยใหม่ได้ หลักพุทธธรรมในการจัดการความขัดแย้ง เช่น โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตร การซื้อตรงต่อความจริง การให้อภัย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไพรีชน ธรรมทีโป, ดร. เรื่อง พุทธวิธีในการปรองดอง ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งเป็นสภาพธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ในทุกสังคมด้วยเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ถ้าสามารถปัญหาและพัฒนาสังคมให้เป็นปกติสุขต่อไปได้ก็เป็นเรื่องที่ดี แต่มีหลายกรณีที่แก้ปัญหาคความขัดแย้งด้วยความรุนแรง ทำให้ปัญหาบานปลาย พุทธศาสนาเสนอแนวทางสลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธีไว้หลายนัย ในที่นี้เน้นแนวทางการเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน โดยใช้คุณธรรมของกัลยาณมิตรว่าด้วยการให้อภัยหรือภัยทานเป็นหลักการสำคัญในการสลายความขัดแย้งและเสริมสร้างความปรองดอง (พระมหาไพรีชน ธรรมทีโป, ดร., 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลากร เทียนส่องใจ เรื่อง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง ผลการวิจัยพบว่า ปแบบของพุทธวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ 1) ขั้นตอนกัลยาณมิตร 2) ขั้นตอนโยนิโสมนสิการ และ 3) ขั้นตอนการจัดการปัญหาความขัดแย้ง ในขั้นตอนกัลยาณมิตรนั้น คนกลางจะต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่โดยตรง แต่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง และคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จะต้องมีบทบาทหน้าที่ร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เกิดสัมมาทิฐิ ในการหาจุดสนใจอย่างแท้จริงของคู่กรณี และส่งเสริมความเข้าใจอันดีของทั้งสองฝ่าย กล่าวโดยสรุป การเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ เป็นหนึ่งในพุทธสันติวิธีที่ใช้นำมาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งแล้ว ยังเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ยั่งยืนดังเช่นการให้อภัยทาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนา (ชลากร เทียนส่องใจ, 2553)

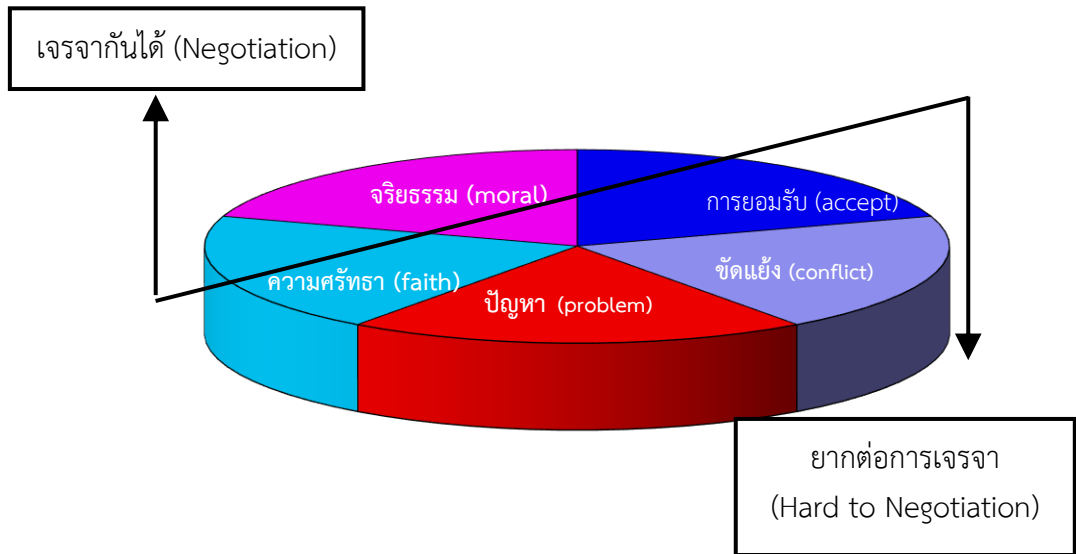
2. รูปแบบและลักษณะในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติตามทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแนวทางการจัดการความขัดแย้งนั้นสามารถแก้ไขได้ตามสภาพเงื่อนไขของปัญหา แนวทางการแก้ไขจะต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขปัญหาเช่นกัน กล่าวคือ สภาพปัญหาอย่างไรก็ควรจะต้องแก้เช่นนั้น ทัศนะของพระสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นเงื่อนไขปัญหาคือปัญหาด้านคุณค่าเป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะของความขัดแย้งอันเป็นเรื่องภายในของปัจเจกบุคคล ร่องลงมาเห็นว่าปัญหามาจากการจัดระเบียบโครงสร้างสังคมไม่ตอบสนองความต้องการและข้อเท็จจริงของสังคม หลักธรรมในการป้องกันและจัดการความขัดแย้งคือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมของพรหมหรือสำหรับผู้ใหญ่ พรหมวิหารเป็นคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยโดยตรง บุคคลที่เข้าไกล่เกลี่ยของความขัดแย้งถือเป็นหน้าที่ทางธรรม กล่าวคือ

ที่มีคุณธรรมและการจะพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตนเองได้ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศิวะเสน ญาณเมธ เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา : วิเคราะห์จากพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนามี 4 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบของ ไตรสิกขา 2) รูปแบบของโอวาท 3) รูปแบบของพรหมวิหาร 4 และ 4) รูปแบบอริยสัจ 4 (พระมหาศิวะเสน ญาณเมธ, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (จันทโชโต เรื่อง พรหมวิหาร : ธรรมเนียมทางการแก้ไขความขัดแย้งของสังคม ผลการวิจัยพบว่า พรหมวิหารธรรมเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมนำมาซึ่งสันติภาพ ตามความหมายของ พรหมวิหารธรรม ซึ่งเป็นธรรมของผู้ใหญ่เสมือนพระพรหม คือ มีเมตตา ช่วยเหลือในส่วนที่เป็น คุณประโยชน์ ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การมีกรุณา มุ่งปลดปล่อยความทุกข์ซึ่งได้ ประสบทุกข์การมีมุทิตา มุ่งพลอยยินดีต่อการพยายามกระทำความดี และการมีอุเบกขามุ่ง ดำรงตนเป็นกลาง ยุติธรรม ไม่เอนเอียง ดังนั้นพรหมวิหารทั้งหมดถือว่าเป็นคุณสมบัติของ ผู้ใหญ่ที่มนุษย์สามารถกระทำ ได้ด้วยตนเองโดยแสดงถึงความเมตตาอารีเอื้อเฟื้อแผ่ อุทหนุนจุนเจือ เมื่อประสบความทุกข์และมีน้ำใจ พลอยยินดี เมื่อบุคคลอื่นประสบความสุข ความสำเร็จในหน้าที่การงาน และวางตนเป็นกลางโดยพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองตามหลัก เหตุผล บุคคล สถานการณ์ คุณธรรม จริยธรรม อันจะเป็นผลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความ ขัดแย้งที่มีภายในสังคมไทย (พระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (จันทโชโต), 2560)

องค์ความรู้ใหม่

ผลของการศึกษาปรากฏการณ์ของความขัดแย้งในบริบทสังคมอดีต วิธีการจึงเป็น ลักษณะเฉพาะของเงื่อนไขของปัญหา หลักทางพระพุทธศาสนาจึงเห็นเน้นการแก้ไขปัญหาคตัว บุคคลอันดับแรก ส่วนตัวโครงสร้างของปัญหาลำดับถัดมา เพราะตัวบุคคลมีความยืดหยุ่นและ ปรับตัวได้ง่าย บุคคลจึงเป็นผู้สร้างปัญหาและสร้างระบบ ผลสุดท้ายตัวบุคคลเป็นผู้ได้รับ ผลกระทบจากปัญหา บุคคลในฐานะที่มีจิตใจ ปัญหาและการตัดสินใจจึงเป็นผู้กระทำและผล ของการกระทำนั้น ส่วนโครงสร้างเป็นผลผลิตของมนุษย์ ผลการศึกษาจึงเห็นได้ว่า จุดสำคัญ ที่สุดของการแก้ไขปัญหาคขัดแย้งคือ “ศรัทธา” หรือ “การยอมรับ” ของคู่กรณี การศรัทธาคือ การเปิดใจซึ่งสำคัญที่สุดและนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาคต่อมา ในทัศนะของ พระพุทธศาสนา คุณสมบัตาคคือ “จริยธรรม” จึงเป็นคุณสมบัตาคสำคัญที่สุดของบุคคลที่เกี่ยวข้อง กับแก้ไขปัญหาคนั้น ดังแผนภูมิ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงวงกลมของความขัดแย้ง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และนักวิชาทางพระพุทธศาสนามีทัศนคติต่อสังคม ต่อความขัดแย้งในแนวทางในการจัดการความขัดแย้งทั้งที่ต่างและคล้ายคลึงกัน ในประเด็นที่ต่างกัน คือ ประเด็นที่ทัศนคติต่อสังคมและเงื่อนไขของความขัดแย้ง กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์มีทัศนคติว่าสังคมในอดีตและสมัยใหม่มีความคล้ายคลึงกันในแง่ที่มนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม เพราะฉะนั้นเงื่อนไขของปัญหาของสังคมอดีตและสังคมสมัยใหม่ไม่ได้ต่างกัน กล่าวคือ รากเหง้าของความขัดแย้งมาจากปัจจัยธรรม คือ โลภ โกรธ หลง ทิฐิฐิและมานะ ส่วนนักวิชาการพระพุทธศาสนาที่เป็นฆราวาสเห็นว่าสังคมในอดีตกับสังคมสมัยใหม่มีความแตกต่างกัน ในแง่ที่สังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อนมากกว่าสังคมอดีต เงื่อนไขของความขัดแย้งจึงมีความซับซ้อน เงื่อนไขหลัก คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกันมีปัญหาอันมาจากผลประโยชน์และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของปัจเจกและไม่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติต่อสังคมและเงื่อนไขของความขัดแย้งแตกต่างกัน ซึ่งมาจากจุดเน้นการมองปัญหาแตกต่างกัน แต่ทั้งสองทัศนคติมีจุดเชื่อมโยงที่สำคัญ ทั้งเงื่อนไขความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและเชิงปัจเจกก็มีจุดรวมที่มนุษย์ในฐานะผู้สร้างกฎเกณฑ์และมนุษย์ในฐานะเป็นผู้รับผลจากความขัดแย้ง (ไม่ว่าจะเงื่อนไขใดก็ตาม) เพราะฉะนั้น ทั้งสองกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติตรงกันตรงที่การจัดการปัญหานั้นการจัดการภายในตัวมนุษย์เป็นหลัก คือ การจัดการปัญหาเชิงคุณค่า ลดความขัดแย้งด้วยการลดอกุศลมูล การลดความขัดแย้งมาจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหลายประการ กล่าวคือ ประการแรก พระสงฆ์เป็นหน่วยของสังคมดำรงตนในสมณะธรรม เป็นผู้ที่ไม่ก่อให้เกิดความศรัทธาและเป็นที่พักพิงของคนในสังคมได้ ซึ่งก็คือ บริหารวัด

บริหารบุคคลทางศาสนา บริหารปัจจัยสี่ และการบริหารตนเอง เอื้อให้คนในสังคมเข้ามาปฏิบัติธรรมในวัด ถือว่าเป็นการป้องกันความขัดแย้งได้อย่างดี ประการที่สอง เมื่อเกิดความขัดแย้ง ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคนกลางที่จะจัดการความขัดแย้งควรมีคุณสมบัติ ได้แก่ มีพรหมวิหาร 4 ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาประจำจิตใจ ปราศจากอคติ 4 นอกจากนี้ยังเป็นผู้รู้ กฎเกณฑ์ที่สังคมหรือชุมชนคู่ขัดแย้งยึดถือ อันเป็นแกนในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นเกณฑ์ในการไกล่เกลี่ยหรือตัดสิน รู้ทางด้านเทคนิค วิธีการไกล่เกลี่ย นอกจากนี้แนวทางหรือหลักการในการไกล่เกลี่ยนั้นเป็นไปอย่างสันติวิธี ยึดหลักการตามเหตุและผล (มัชฌิมาปฏิปทา) โดยมุ่งประโยชน์และความเมตตาแก่ทุกฝ่ายเป็นที่ตั้ง และถือว่าการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรมหรือการทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่นและสังคม ข้อเสนอแนะ คือ กระบวนการบริหารจัดการเรื่องความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองควรมีการศึกษา วิเคราะห์หลักการปรองดองปรากฏในหลักพระวินัยและหลักพุทธธรรม ตลอดจนพระจริยวัตรของพระศาสดาเชิงประยุกต์อย่างจริงจัง เพื่อนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้ได้จริงในการแก้ไขปัญหา การจัดการความขัดแย้งและสร้างความปรองดองตามหลักพระพุทธศาสนาเชิงประสิทธิภาพ ควรมีการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยเจาะจงกลุ่มพื้นที่ที่มีความขัดแย้งระดับต่างๆ โดยควรศึกษากับผู้ให้ข้อมูลหลักพระสงฆ์ที่เคยคลุกคลีกับชุมชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ในชนบท เพื่อศึกษารูปแบบการไกล่เกลี่ยนั้น และนำทัศนคติของชนหรือกลุ่มที่มีความขัดแย้งและท่าทีของกลุ่มขัดแย้งต่อพระสงฆ์ ในเชิงแนวคิดควรศึกษาเปรียบเทียบการปรองดองตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิด ทฤษฎีของนักคิดสำคัญ หรือปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับประเด็นปรองดอง เพื่อแสวงหาวิธีการนำสันติภาพสู่สังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาณัฐ พานทอง. (2558). การเมืองและความขัดแย้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาล แห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.
- ชลากร เทียนส่องใจ. (2553). การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรสุข หุ่นนิรันดร์ และคณะ. (2552). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน สุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- พระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (จันทโชโต). (2560). พรหมวิหาร : ธรรมแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งของสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2555). สุขภาพใจ. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

- พระมหาไพรัช ธรรมทีโป, ดร. (2561). พุทธวิธีในการปรองดอง. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 5 (ฉบับพิเศษ), 176-196.
- พระมหาศิวัช ญาณเมธ. (2561). รูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา: วิเคราะห์จาก พระไตรปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. มหาวิทยาลัยสยาม.
- พระมหาสนอง ปัจโจปการี. (2553). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2555). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2553). ความขัดแย้งและการแก้ปัญหา. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 8(1), 8-22.
- Murphy, Colleen. (2010). A Moral Theory of Political Reconciliation. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prettynoonum. (2558). สังคมไทยในปัจจุบัน. เรียกใช้เมื่อ. กันยายน 28, 2563, จาก <https://lalidayanapat.wordpress.com/2015/03/23/lalida/>